

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

ХАНТ ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 811.111'373.7

**НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНІ КОНЦЕПТИ У НІМЕЦЬКІЙ
ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Львів – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі англійської філології та перекладу імені Д. І. Квеселевича Житомирського державного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: академік АН ВШ України,
доктор філологічних наук, професор
Денисенко Софія Никифорівна,
Львівський національний університет імені Івана Франка, професор кафедри іноземних мов для природничих факультетів.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Гамзюк Микола Васильович,
Київський національний лінгвістичний університет, завідувач кафедри німецької філології;
кандидат філологічних наук
Орел Ірина Іванівна,
Рівненський державний гуманітарний університет, доцент кафедри романо-германської філології.

Захист відбудеться «28» березня 2014 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська 1, ауд. 405.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розіслано «24» лютого 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

О. А. Шпак

Підписано до друку 21.02.14. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 0.9. Обл. вид. арк. 0.9. Наклад 100. Зам. 44.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація присвячена комплексному аналізу структурних, семантичних, лінгвокогнітивних особливостей експлікації національно-маркованих фразеологічних концептів *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT*.

Процеси світосприйняття, категоризації та концептуалізації дійсності знаходять відображення в концептах, що досліджуються в межах лінгвоконцептології. Універсальні та національно-марковані концепти розглядаються як важливі складові картин світу різних етносів. Важливим фрагментом будь-якої мовної картини світу є мовно оформлені ціннісні концепти, які впливають на думки та дії як індивідів, так і народів (І. О. Голубовська). Зміст і місце цінностей у колективній свідомості суспільства можуть відрізнятися залежно від культури, набувати національних особливостей. Саме тому опис і аналіз ціннісних національно-маркованих концептів дозволяє зробити висновки щодо основних рис національного менталітету.

Дослідження в галузі семантики фразеологічних одиниць (далі ФО) охоплюють у сучасній мовознавчій науці низку проблем. Провідним на сьогодні є дослідження національно-культурної специфіки фразеологізмів (Є. М. Верещагін, С. Н. Денисенко, В. Г. Костомаров, М. В. Гамзюк, О. О. Селіванова, А. М. Приходько та ін.). Фразеологічна репрезентація форм буття основана на когнітивних чинниках етносу, їхньої пізнавально-оцінної діяльності, духовного життя, особливостей категоризації світу. Результатом когнітивної діяльності є формування ознак, відображених в мовній свідомості. Значення знаків опосередковано-похідної номінації є результатом ментальної інтерпретації об'єктивної діяльності. Своєрідність фразеологічної семантики детермінується інтеграцією когнітивних і етномовних факторів, свідомості та культури (В. М. Телія, І. І. Орел). Інформація, включена в значення фразеологізму, є "згорнутим" текстом, який розгортається завдяки когнітивним процедурам під час відтворення та сприйняття ФО.

Попри численність лінгвістичних розвідок, спрямованих на аналіз національно-маркованих концептів німецької лінгвокультури, представлений у них концептуальний аналіз проводився на обмеженому корпусі засобів мовної репрезентації. Не проводилося досліджень з метою виявлення організації останніх у межах розгорнутого польового простору ФО. Досі бракує робіт з фреймового моделювання структури німецьких національно-маркованих фразеологічних концептів, а також виявлення закономірностей представлення різних її ділянок номінативними мовними засобами.

Актуальність дисертації обумовлюється загальною антропоцентричною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на опис вербально представлених фрагментів ціннісного світу людини. Актуальним є залучення

лінгвокогнітивного підходу до аналізу мовних репрезентантів національно-маркованих концептів *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* щодо встановлення специфіки їх концептуальної семантики та виявлення закономірностей їх парадигматичної взаємодії у межах концептуальної мережі сучасної німецької мови.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація виконана в межах комплексної наукової теми Міністерства освіти і науки України "Системно-структурний та когнітивно-комунікативний аспекти дослідження одиниць мови" (реєстраційний номер 0112U 002273), що розробляється кафедрою англійської філології та перекладу ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка. Тему затверджено вченою радою зазначеного університету (протокол № 4 від 28 листопада 2008 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні структурних, семантичних, лінгвокогнітивних особливостей вербальної репрезентації національно-маркованих фразеологічних концептів *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* у сучасній німецькій мові.

Поставлена мета досягається вирішенням таких основних **завдань**:

- уточнити поняття "національно-маркований фразеологічний концепт" (далі – НМФК);
- визначити місце досліджуваних національно-маркованих концептів у німецькій фразеологічній картині світу;
- виявити корпус лексичних одиниць, що формують НМФК *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT*;
- виявити та представити у вигляді фреймової моделі структури досліджуваних НМФК;
- визначити етнокультурну та аксіологічну значущість НМФК *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* в німецькомовній свідомості шляхом аналізу мас-медійних текстів сучасної німецької мови.

Об'єктом дослідження є мовні засоби вербалізації НМФК *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* у сучасній німецькій мові.

Предметом дослідження виступають структурні, семантичні, лінгвокогнітивні аспекти мовних засобів вираження німецьких НМФК *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT*.

Емпіричним матеріалом дисертації слугували 935 ФО сучасної німецької мови, які репрезентують НМФК *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT*, відібрані шляхом суцільної вибірки із лексикографічних джерел різних типів, а також 2000 текстів

німецькомовних мас-медіа "Der Spiegel", "Die Welt", "Die Zeit", "Focus", "Bild" за 2005 – 2013 р.р., які охоплюють всі сфери життя людей і дають уявлення про тенденції розвитку, трансформації та функціонування ФО-вербалізаторів НМФК.

Методи дослідження. Компонентний аналіз словникових дефініцій застосовано для визначення когнітивної структури концептів; дериваційний і парадигматичний аналізи – для виявлення змісту та об'єму концепту; концептуальний аналіз використано для дослідження репрезентації концептів у німецькомовних мас-медійних текстах; етимологічний аналіз – для реконструкції первинного образу, що обумовив емоційне сприйняття та прагматичне значення концептів; за допомогою методу семантичного диференціалу було встановлено конотативно-прагматичний зміст концептів; корпусний аналіз, що здійснювався із залучанням прийомів контекстуального, дистрибуційного і контент-аналізу, дозволив дослідити динаміку розвитку концептів; кількісний метод забезпечив об'єктивність здобутих результатів. Загальнонауковим **методологічним підґрунтям** роботи є принцип антропоцентризму, відповідно до якого визначальну роль в усіх сферах діяльності людини відіграє суб'єктний чинник. Конкретно-науковою базою є функціональний підхід до аналізу мовних об'єктів, який дозволяє органічно поєднати постулати структурної лінгвістики з когнітивними та комунікативними принципами у дослідженні мовних одиниць, визначає процеси формування форми та значення ФО.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що в ній уперше визначено та представлено особливості репрезентації НМФК ORDNUNG, PÜNKTLICHKEIT, FLEIß, OBRIGKEITSDENKEN, SPARSAMKEIT фразеологічними одиницями сучасної німецької мови; уточнено поняття фразеологічної картини світу та національно-маркованого фразеологічного концепту. Новим у роботі є виведення комплексної фреймової структури досліджуваних концептів; визначення її конститuentів та смислової наповненості в межах фразеологічної картини світу. Розкрито функціональні, образно-перцептивні та образно-метафоричні характеристики концептів, що досліджуються, на матеріалі німецькомовного мас-медійного тексту.

Практичне значення одержаних результатів пов'язане з розширенням теоретико-методологічних засад дослідження національно-маркованих концептів з точки зору їх семантико-когнітивної і прагмалінгвістичної специфіки. З'ясування та опис особливостей вербалізації смислової структури НМФК ORDNUNG, PÜNKTLICHKEIT, FLEIß, OBRIGKEITSDENKEN, SPARSAMKEIT, що розширює уявлення про мовну об'єктивізацію стереотипізованих когнітивних структур. Матеріали та результати дослідження можуть використовуватись під час розробки курсів лексикології (розділи "Семантична структура слова", "Семантична мотивація", "Фразеологія",

"Проблеми лексикографії сучасної німецької мови"), а також у спецкурсах з когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та інтерпретації тексту.

Апробація роботи. Основні положення дисертації було обговорено на відкритому засіданні кафедри англійської філології та перекладу імені Д. І. Квеселевича ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені І. Я. Франка (Житомир, 2013 р.) та на 9 наукових конференціях: Наукові читання, присвячені пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича (Житомир, 2010); ІХ міжнародна наукова конференція "Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація" (Харків, 2010 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість" (Острог, 2010 р.), ІV міжнародна науково-практична конференція "Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах" (Львів, 2010 р.), Міжнародна наукова конференція "Пріоритети германського і романського мовознавства" (Луцьк, 2010); Міжнародна науково-практична інтердисциплінарна конференція "Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє" (Рівне, 2011 р.), Міжнародна заочна науково-методична конференція "Современные проблемы лингвистики и лингводидактики: концепции и перспективы" (Волгоград, 2011), Міжнародна наукова конференція "Творчий спадок А. О. Білецького в новітніх парадигмах наукового знання: до 100-річчя від дня народження" (Київ, 2011 р.), XII Міжнародна наукова конференція "Міжкультурні комунікації" (Сімферополь, 2012).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційної праці викладено у *десяти* публікаціях загальним обсягом – 2,38 др. арк.: у *п'яти* наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (з них *чотири* одноосібні статті загальним обсягом 1,23 др. арк., та *одна* – у співавторстві (0,31 др. арк.), в *трьох* міжнародних виданнях (з них *дві* одноосібні статті загальним обсягом 0,44 др. арк., та *одна* – у співавторстві (0,23 др. арк.), а також у *двох* тезах наукових конференцій (0,17 др. арк.).

В опублікованій у співавторстві з С. Н. Денисенко статті (2012) особистий внесок здобувача полягає у визначенні фразеологічної картини світу як частини мовної картини світу, описаної засобами фразеології, в якій кожна ФО є елементом системи й виконує певні функції в описі реалій навколишньої дійсності.

В опублікованій у співавторстві з С. Н. Денисенко статті (2013) особистий внесок здобувача полягає у наведенні визначення фразеологічного концепту та систематизації засобів маркування національної специфіки образу ФО.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (285 найменувань, з яких 48 – іноземними мовами), списку лексикографічних джерел (28 найменувань, з яких 22 – іноземними мовами), джерел ілюстративного матеріалу (5 найменувань).

Повний обсяг дисертації – 246 сторінок, основний зміст викладено на 178 сторінках. П'ять додатків представлено на 40 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано структуру роботи, актуальність обраної теми, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, вказано форми їх апробації.

У **першому розділі "Теоретичні засади дослідження національно-маркованих фразеологічних концептів"** представлено теоретичні підвалини лінгвістичного аналізу ФО сучасної німецької мови на позначення НМФК **ORDNUNG, PÜNKTLICHKEIT, FLEIß, OBRIGKEITSDENKEN, SPARSAMKEIT.**

Картина світу як цілісний глобальний образ світу є результатом духовної активності людини, і репрезентує проєкцію в людському мисленні відображеного світу, переломленого у вигляді єдиної концептуальної системи з усіма її образами, уявленнями і поняттями, що знаходять своє відображення в мові. Мовні одиниці репрезентують різноманітні концептуальні структури, забезпечують доступ до ментального світу мовців. Таким чином, картина навколишнього світу у свідомості людини існує у вигляді двох моделей: концептуальної та мовної. Неможливо пізнавати мову, якщо не враховувати такі позамовні чинники, як етнічний, культурний, історичний та інші. Мовна картина світу є глобальним образом світу у свідомості людини, що створюється в результаті різноманітного досвіду й духовної діяльності нації. Саме в мовній картині світу виявляється своєрідність членування концептуальної картини світу різних народів, тому що у свідомості людини на передній план виходять ті поняття, які є культурно зумовленими.

Основне культурне навантаження зосереджено у номінативних одиницях. Проте найбільшою мірою культурна специфіка проявляється у ФО, які найкраще відображають етнокультурні особливості певного народу. Фразеологічна картина світу описується засобами фразеології, в якій кожна ФО є елементом системи й виконує певні функції в описі реалій навколишньої дійсності. Фразеологічна картина світу – це один з універсальних способів класифікації ФО. Вона специфічна для кожної конкретної мови, оскільки не кожне явище чи дія навколишнього світу отримує вираження в мові у вигляді ФО. Фразеологічний концепт як оперативна одиниця мислення є складно-структурованим динамічним абстрактним утворенням, фрагментом етнокультурного знання про оточуючий світ, формується в індивідуальній та колективній свідомості на основі здійснення різних видів діяльності та набуває вербального втілення.

Німецький національний характер включає в себе склад мислення, психології та поведінки, сукупність соціально-психологічних рис, національно-

психологічних настанов, стереотипів, які допомагають відрізнити представників німецької нації від інших спільнот. З точки зору специфіки німецької картини світу, заслуговують на увагу ті культурні концепти, які традиційно пов'язані з образом німця в очах інших народів, а саме в нашому дослідженні ми виокремлюємо: *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *SPARSAMKEIT*, *OBRIGKEITSDENKEN*.

У другому розділі "**Методологічні засади дослідження репрезентації національно-маркованих фразеологічних концептів**" запропоновано методика й поетапно описано загальні принципи і методи дослідження НМК *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* у німецькій фразеологічній картині світу.

Розроблена комплексна методика була обумовлена основною метою дослідження і спрямована на вияв вербального змісту досліджуваних концептів та їх прагматичного потенціалу, який визначається в термінах категорії оцінки. Дослідження базувалось на принципах синкретизму, функціональності, системності та історизму, що забезпечує всебічний розгляд об'єкту наукового пошуку.

Вихідним пунктом дослідження концептів є теза про кореляцію між когнітивною і мовною структурою (Н. Н. Болдирев, С. Г. Воркачев). Аналіз концептів виявляє послідовність досліджувальних дій, які спрямовані на реалізацію культурного змісту концептів (Ю. С. Степанов) та інтерпретуючого їх поля (І. А. Стернін), починаючи з пошуку понятійного компоненту концептів.

Перший етап наукового дослідження ґрунтується на поєднанні культурологічного, прототипічного і семасіологічного підходів для вияву когнітивної структури та лексико-семантичного змісту досліджуваних концептів. З описом логіко-семантичного аналізу (В. Г. Гак, М. Бірвіш) домінуючих ознак концептів виявляється їхня когнітивна структура, яка моделюється за допомогою фреймового аналізу.

На *другому етапі* здійснюється аналіз фреймової структури концептів (С. А. Жаботинська) шляхом встановлення їхніх функціональних, образно-перцептивних та образно-метафоричних характеристик.

На *третьому етапі* на основі системних зв'язків проводиться аналіз словникових дефініцій лексем-репрезентантів досліджуваних концептів, що дозволяє виокремити змістовні, емоційно-оцінні ознаки. Парадигматичний аналіз (І. П. Сусов) полягає у знайденні та опису лексичної парадигми, відношення якої базуються на ідентичності, близькості та контрасті семантичного змісту її членів (О. О. Залевська). Парадигматичні зв'язки лексем висвітлюють домінуючі ознаки досліджуваних концептів.

На *четвертому етапі* встановлюються функціональні, образно-перцептивні та образно-метафоричні характеристики концептів за допомогою концептуального аналізу (С. А. Жаботинська) мас-медійного тексту.

Поєднання інтерпретаційного та когнітивно-прагматичного підходів дало змогу описати асоціативні та приховані характеристики концепту (Н. Н. Болдирєв).

Завдяки *п'ятому етапу* зроблено порівняльний аналіз виокремлених раніше складових концептів на матеріалі лексикографічних джерел та мас-медійного тексту, що дає змогу визначити етнокультурну та аксіологічну значущість досліджуваних концептів в німецькомовній свідомості.

Таким чином, обрана теоретична база і розроблена методика дослідження дає можливість розкрити зміст концептів, систематизувати мовні засоби їх репрезентації і механізми їх об'єктивізації, охарактеризувати прагматичний потенціал концептів в термінах категорії оцінки в німецькомовному мас-медійному тексті.

У **третьому розділі "Базові концепти німецької фразеологічної картини світу"** проаналізовано корпус номінативних одиниць, які репрезентують концепти *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT*, виявлено їх лексико-семантичні, структурні та прагматичні особливості.

Ядро національно-маркованої концептосфери (далі – НМКС) складають ментальні репрезентації знання про національний менталітет та ціннісні орієнтації народу. Її позаядерну зону складає інформація про сфери буття людини, які так чи інакше детермінують її функціонування або осмислюються через призму її існування. Організаційно НМКС є сукупністю ієрархічно упорядкованої множини лексичних та фразеологічних засобів національно-маркованих концептів. Для дослідження природи НМКС важливо проникнути в сутність національно-маркованих концептів, описати їхні складові, проаналізувати ті мовні засоби, якими вони репрезентуються. Такий опис потребує врахування існуючих у соціокультурному житті спільноти психологічних, соціологічних і семіотичних факторів, що в сукупності утворюють загальнокультурний фактор, який детермінує формування та функціонування концептів як когнітивно-культурних явищ.

Для німецької культури ключовим концептом є *ORDNUNG* (ПОРЯДОК), який є результатом концептуалізації поняття *die Ordnung*, що, проходячи крізь призму валоризації, отримує ранг концепту – тієї етно-соціо-психо-лінгво-культурної цінності, що стає мірною одиницею німецького менталітету (А. М. Приходько). Аналіз ідентифікаторів, тобто ФО, що застосовуються в лексикографічних джерелах для позначення імені концепту *ORDNUNG* виявляє такі основні семи в його семантичній структурі: онтологічну – стан порядку, в якому щось знаходиться; інтенціональну – спрямованість на досягнення / дотримання порядку, впорядкованого способу життя; прагматичну: позитивна / негативна оцінка з погляду загальнолюдських морально-етичних норм.

Концептуальний аналіз семантичних структур корпусу ФО, що вербалізують концепт *ORDNUNG* (загальна кількість – 121 одиниця), виявив, що інформація про порядок на концептуальному рівні може заповнювати слоти

різноманітних фрагментів фрейму НМФК ORDNUNG, а, отже, у свідомості вона наділяється різними семантичними ролями. У ряді ФО порядок на концептуальному рівні представляється у ролі 1) агенса (*wie geleckt aussehen*), 2) контейнера (*im Lot sein*), 3) вмісту контейнера (*es ist alles in (bester / schönster) Butter*), 4) пацієнса (*etwas in Lot bringen*).

Аналіз лексикографічних джерел сучасної німецької мови дозволяє виявити наступні складові концепту ORDNUNG: 1) стан порядку, в якому щось знаходиться (*im Lote sein, alles im Lack, alles tutti, wie es im Büchlein / Büchl steht*); 2) впорядкований спосіб життя (*mit gutem Beispiel vorangehen, die Chemie stimmt*); 3) врегульоване державним чином (законами, постановами) суспільне життя (*Backschaft machen, etw. / alles liegt im grünen Bereich*); 4) закон (*das Auge des Gesetzes, nach dem Buchstaben des Gesetzes*); 5) спосіб регулювання, наведення порядку (*aufpassen wie ein Schießhund / wie ein Heftelmacher / wie ein Luchs, etw. in die richtige Bahn lenken, etw. ins rechte Gleis bringen, etw. auf Vordermann bringen*); 6) стан здоров'я, правильного функціонування (*jmdn. in Ordnung bringen, (wieder) in Ordnung kommen*); 7) стан задоволення або згоди (*mit jmdm. / etw. / sich im Reinen sein*); 8) дотримання дисципліни, виконання своїх обов'язків (*etw. noch am Bein haben, seines Amtes walten*).

Образна складова концепту – це ті знання, образи й асоціації, що викликаються у свідомості людини у зв'язку з тим чи іншим денотатом. Об'єкти реального світу (перцепти) викликають у людини певний ментальний образ відповідного референта. Ми виокремили 9 базових метафоричних моделей НМФК ORDNUNG, які умовно можна поділити на такі, які позначають рух прямо, за заданим курсом (*Gleis (im (alten) Gleis sein, die gewohnten Gleise, die geordneten Bahnen des Lebens)*), *Schnürchen (etw. am Schnürchen haben)*, *Fahrwasser (wieder ins rechte Fahrwasser geraten, jmdn. wieder ins rechte Fahrwasser bringen)*, впорядкованість за різними критеріями (*Reihe (in Reih und Glied (військ.), in die Reihe bringen, wieder in die Reihe kommen)*), *Orgelpfeife (wie die Orgelpfeifen)*, письмову фіксацію норм та правил поведінки (*Buchstabe (sich an den Buchstaben halten, am Buchstaben kleben)*), *Buch (wie jmd., etw. im Buche steht / wie es im Büchlein / Büchl steht)*, *Gesetz (das Auge des Gesetzes, nach dem Buchstaben des Gesetzes, Hüter des Gesetzes, ungeschriebenes Gesetz)*, *Recht (im Recht sein, nach dem Rechten sehen)*.

Оцінна складова концепту ORDNUNG спирається на ті духовні імпульси, що оживають у свідомості людини завдяки її належності до тієї чи іншої етнічної спільноти. Фактично вона є колективним підсвідомим, що формується за участю соціодискурсивного фактора. Через знаковий код мови вона входить до мовної свідомості, від чого стає глибоко інтеріоризованим валоративом кожного члена лінгвокультурного колективу, нерідко набуває символічних рис. У межах цієї роботи видається доцільним говорити про такі позитивні конотації ORDNUNG як релігійна, космічна організація світу, напр.: *die Chemie stimmt* – панує гармонія, всі знаходять спільну мову один з одним; *das / es wird sich*

(alles) finden – це (все) буде в порядку, leben und leben lassen – жити так, як вважаєш за потрібне, і поважати життя інших, nach allen Regeln der Kunst – як треба. Проте, група німецьких ФО (27) має значення негативної конотації ПОРЯДКУ. Напр.: den Amtsschimmel reiten – розводити бюрократизм, das falsche / nicht das richtige Gesangbuch haben – мати релігійну приналежність, політичну установку, які не відповідають кар'єрі, jmdm. die Bissen in den Mund / im Mund zählen – ретельно слідкувати, скільки хтось їсть, wie aus dem Ei gepellt / geschält – занадто ретельно одягнений. Основне незадоволення викликають бюрократизм, сліпе слідування нормам закону, надмірна педантичність.

Пунктуальність належить до тих фундаментальних принципів способу життя, що відбивають морально-етичні категорії національного світогляду німців. Вона слугує одним із найважливіших регуляторів їхньої поведінки, визначає етикетні норми, регламентує, дозволяє й забороняє дії, так чи інакше пов'язані з точністю в часі (А. Вежбицька). НМФК PÜNKTlichkeit моделюється предметно-акціональним фреймом: [ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс/каузатор) ТАКИЙ (квалітативна схема) робить ЩОСЬ (пацієнс/результат) ТАК (схема способу буття)]. Слот ХТОСЬ представлений безособовими займенниками man / es: es ist (höchste / allerhöchste / hohe) Zeit, man muss das Eisen schmieden, solange es heiß ist. Пропозиція ХТОСЬ / ЩОСЬ є ТАКИМ (квалітативна схема) широко представлена німецькими ФО, напр.: pünktlich wie die Mauer, als ob es jmd. bezahlt bekäme, (jmdm.) wie gerufen kommen. Слот РОБИТЬ реалізується в номінаціях руху: gehen, kommen, fahren, wachsen, verschwinden, напр.: mit den Hühnern aufstehen, zu Bett gehen / schlafen gehen, wie aus dem Boden gewachsen, wie vom Erdboden verschluckt, wie die Feuerwehr fahren, (jmdm.) wie gerufen kommen. Широко представлений слот ТАК (схема способу буття): швидкість виконання підкреслюється словами, що позначають момент, секунду, мить, напр.: im Augenblick, auf einmal, im Kehrums, binnen Kurzem. Окремою групою можна виокремити ФО, до складу яких входять лексеми швидкість, швидко, галоп, напр.: mit affenartiger Geschwindigkeit, im Galopp, mit / im Karacho, im Schweinsgalopp, in Sekundenschnelle, in / mit Windeseile. Швидкість виконання / протікання певної дії підкреслюється шляхом порівняння з виконанням іншої дії / протіканням іншого процесу, напр.: als ob es jmd. bezahlt bekäme, wie aus dem Boden gewachsen, wie vom Erdboden verschluckt, wie die Feuerwehr fahren, wie ein Lauffeuer. Темп виконання / протікання певної дії ілюструється номінаціями явищ природи, стихій, таких як вогонь, блискавка, пара, вітер, напр.: mit Volldampf, wie der Wind, wie ein Wirbelwind.

PÜNKTlichkeit проявляється в німецькій мові в 4 основних групах лексики: 1) лексика, яка позначає час (es ist die höchste Eisenbahn, auf die Dauer), 2) думки, міркування (aufgeschoben ist nicht aufgehoben; Zeit ist Leben, und Leben ist Zeit), 3) вчинки та справи (man muss das Eisen schmieden, solange es heiß ist; was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen),

4) швидкість виконання (*mit affenartiger Geschwindigkeit, ratzfatz, als ob es jmd. bezahlt bekäme, wie aus dem Boden gewachsen, einen Zahn zulegen*). Порушення ПУНКТУАЛЬНОСТІ в німецькій культурі асоціюється зі зневажанням часу з будь-яких причин (*dem Glücklichen schlägt keine Stunde; etw. auf die lang Bank schieben*), із запізненням (*zu spät ist zu spät; Rat nach der Tat kommt zu spät*), з тривалим очікуванням (*sich die Beine abstecken, abwarten und Tee trinken*), з поспіхом (*Hitz' im Rat, Eil' in der Tat bringt nichts als Schad!*). До складу концепту ми відносимо також назви осіб, які запізнюються або змушують чекати: *Bummelant, matt wie eine Fliege, Mährliese, Nöler, Schleiche, Schnecke, Tranfunzel, Trödelfritze, Trödlerin, Lahmfuß*. В німецькій МКС час осмислюється як 1) рідина, до того ж часто густа, щільна (час спливає – *die Zeit verfließt, verrinnt*), 2) цінна річ (час можна витратити – *die Zeit vergeuden*), 3) людина (час не терпить – *die Zeit drängt, die Zeit eilt*), 4) лінія (дієслово *ziehen* – тягнути). Час лінійний, одномірний, незворотній.

Лексикографічне тлумачення НМФК FLEIß спирається на три смислових прошарки: інтенсивність праці, працелюбність, зусилля. Ми відібрали 176 ФО на позначення старанності / майстерності у виконанні якоїсь справи, більшість (37 ФО) дають характеристику старанної людини, яка любить працювати, майстра своєї справи. Численна група ФО (32) характеризують важкість праці. Всі інші ФО характеризують як сам процес праці, позитивне ставлення людини до цього процесу, так і мотивують значущість праці в житті людини, обґрунтовують значення праці як запоруки життєвого успіху людей.

Завдяки аналізу мотиваційних відношень ФО на позначення НМФК FLEIß ми виявили 12 базових метафоричних моделей досліджуваного концепту. FLEIß – це: 1) діяльність (*sich ans Werk begeben, einen Zahn zulegen*), 2) рух (*auf dem Sprung sein / stehen, etw. zu tun*), 3) фізичний вплив (*harte Bretter bohren*), 3) розміщення в просторі (*in seinem / im richtigen / im rechten Fahrwasser, sich in seinem Element fühlen / in seinem Element sein*), 4) людина як біологічна істота (*der Mann sein, etw. zu tun*), 5) людина і соціум (*sich (für etw.) zur Verfügung stellen*), 6) власність (*die Axt im Hause erspart den Zimmermann*), 7) звук і мовлення (*Taten sprechen lassen; bis /dass (jmdm.) die Schwarte kracht*), 8) тварина (*jmdn. auf / in Trab halten, das beste Pferd im Stall*), 9) властивості матеріалів та речовин (*harte Bretter bohren; ein dorniger Pfad*), 10) спосіб проводити час (*die Nacht zum Tage machen; nicht müde werden, etw. zu tun*), 11) їжа (*kleine Nüsse, süße Kerne; die gebratenen Tauben fliegen nicht ins Maul*).

Набір параметрів оцінки "працьовитості" виявився при аналізі ФО шляхом виокремлення сем, які представляють оцінку кваліфікацію ділових якостей суб'єкта та виконуваних ним дій: 1) бажання працювати (*jmds. Herz gehört einer Sache, nicht satt werden, etw. zu tun*), 2) відповідальність за результат праці (*Taten sprechen lassen*), 3) рівень кваліфікації (*vom Bau (sein) / zum Bau gehören, ein Meister seines Fach(e)s, aus dem ff / Effeff können oder verstehen /*

wissen), 4) координація дій (*Hand in Hand arbeiten*), 5) затрата часу на виконання (*die Nacht zum Tage machen, steter Tropfen höhlt den Stein*), 6) затрата фізичних сил (*sich am Riemen reißen, um sein Leiberl rennen, wie durch den Wolf gedreht sein*), 7) обсяг робіт (*bis über die / beide Ohren in Arbeit stecken, viel um die Ohren haben*), 8) ставлення до інших працівників (*mit jmdm. die gleiche Luft atmen*), 9) загальна оцінка (*jeder ist seines Glückes Schmied*).

Аналіз фреймової структури НМФК SPARSAMKEIT та фразеологічного фонду сучасної німецької мови дає змогу виокремити схеми буття / існування такої якості людини як економність. В структурі НМФК SPARSAMKEIT ми виокремлюємо 7 наступних метафоричних моделей: 1) rationelle Verwendung, Nüchternheit (*spare in der Zeit, so hast du in der Not*); 2) Wirtschaftlichkeit (*den Rotstift ansetzen*); 3) Knauserei, Kargheit (*vom Stamme Nimm sein*); 4) Genauigkeit (*mit dem Pfennig / Cent rechnen, Kleinvieh macht auch Mist*); 5) Knappheit (*auf / aus dem letzten Loch pfeifen, bei jmdm. ist Mattäi am Letzten*); 6) Schlichtheit (*das / sein Auslangen finden*); 7) Schmucklosigkeit (*nicht das Salz zum Brot / zur Suppe haben*).

Оцінка такої риси німецького менталітету як ЕКОНОМНІСТЬ не завжди має яскраво позитивне забарвлення. Поруч з ФО, що позначають необхідність заощаджувати (*spare in der Zeit, so hast du in der Not*), проведений аналіз дозволяє виокремити такі групи ФО, які ілюструють: надмірну економність, скупість, скнарність (*Rheumatismus zwischen Daumen und Zeigefinger haben, Lieber den Magen verrenken, als dem Wirt etw. schenken*); нераціональність, неекономність (*jmdm. rinnt das Geld durch die Finger, leben / sitzen wie die Made im Speck*); спотворене ставлення до грошей (*das Goldene Kalb anbeten*); обман (*mit doppelter Kreide anschreiben / schreiben, die Hand in anderer / fremder Leute Taschen haben*).

НМФК OBRIGKEITSDENKEN займає особливе місце в німецькій культурі. З відібраних нами 398 ФО на позначення смиренності / покори людини більшість (89 ФО) дають характеристику OBRIGKEITSDENKEN як пасивність людини, здатність діяти з примусу. Стільки ж ФО представляють OBRIGKEITSDENKEN як даність, яку не можна змінити. Численна група ФО (50) характеризує таку рису характеру людини як поступливість. Всі інші ФО характеризують як сам спосіб життя смиренної людини, ставлення людини до цього, так і марність, даремність будь-яких змін. В результаті проведеного аналізу було встановлено, що OBRIGKEITSDENKEN проявляється в німецькій мові в 8 основних тематичних групах ФО: 1) ФО, що позначають смиренність (*jeder hat sein Bündel zu tragen, Ruhe ist die erste Bürgerpflicht*); 2) покору (*wes Brot ich ess, des Lied ich sing*); 3) пасивність / примус (*unter jmds. Fuchtel stehen, unter Druck stehen, jmdn. in die Schraube nehmen / in der Schraube haben*); 4) марність / даремність (*an etw. ist nicht zu drehen und zu deuteln, gegen jmdn., etw. ist kein Kraut gewachsen*); 5) поступливість / другорядність (*kleine / kleinere Brötchen backen (müssen), keine Ellbogen haben*,

in den Hintergrund treten, nichts / nicht viel zu bestellen haben); 6) сприйняття чогось / когось як таким, що є / існує, як даність (*da steckt man nicht drin, die Bäume wachsen nicht in den Himmel*); 7) зміна власної думки / нестійкість переконань (*mit fliegenden / wehenden Fahnen zu jmdm., etw. übergehen / die Seite wechseln, ins gleiche Horn blasen / stoßen / tuten, mit der Herde laufen, einmal hü und einmal hott sagen*); 8) слабкість людини (*ein ruhiger Beamter sein, ausgespielt haben*).

Образний компонент НМФК OBRIGKEITSDENKEN представлений трьома основними лексичними одиницями: держава, життя, закон. Аналіз ФО сучасної німецької мови дозволив виокремити наступні метафоричні моделі: 1) держава – це корабель, човен (*wir sitzen alle im selben Boot, am Ruder sein, das Steuer führen*), 2) держава – це організм (*einen langen Arm haben, an Haupt und Gliedern reformieren, nervus rerum, Vitamin B haben, seinen Finger auf eine offene Wunde legen*), 3) закон – це пастка (*die Fallstricke des Gesetzes, durch die Maschen des Gesetzes schlüpfen*), 4) життя – це гра (*auf dem Spiel stehen, va banque spielen, seine Hände am Spiel haben*). Ця метафорична модель дуже продуктивна в німецькій ФКС. Можна конкретизувати, що життя – це: гра в карти (*sich nicht in die Karten sehen lassen, einen Trumpf in der Hand haben*), гра "мюле" (*in einer Zwickmühle stecken*), гра в шахи (*in Schach halten / schachmatt setzen, bei jmdm. einen Stein im Brett haben*), гра в кості (*ein klarer Fall (von denskte), einen guten Wurf tun / die Würfel sind gefallen*). Крім ФО з лексемою *Spiel*, цю модель вербалізують ФО з лексемами *Karten* та *Würfel*, з дієсловами *gewinnen, verlieren, einsetzen, jmdm. in die Hände spielen, jmdm. etwas zuschanzen* (від *Chance*) та ін.

У четвертому розділі "Вербальна об'єктивація національно-маркованих концептів у німецькомовних мас-медійних текстах" виявлено, що не всі ФО-вербалізатори концептів, які виокремлені на матеріалі лексикографічних джерел, зафіксовані в текстах сучасних німецькомовних мас-медіа. У медійних текстах знаходять відображення певні фрагменти картини світу або концептосфери етносу як системи знань, уявлень про світ, вірувань, духовних і матеріальних цінностей суспільства, культури, спосіб життя тощо. Вони є носієм, виразником менталітету конкретного народу, його національного характеру. У них основна увага сконцентрована на світогляді народу, моральних, соціальних, естетичних та інших ідеалах. Тексти мас-медіа реагують на зміни цінностей у суспільстві, відображають інтереси читача та виступають індикатором уподобань масової свідомості. На основі мовних даних ми відтворюємо фрагменти дійсності, які відображені у мас-медійних текстах. Адже означення у мові отримує не все, що існує навколо нас, а тільки відображений у нашій свідомості світ.

Кількість ФО-вербалізаторів досліджуваних НМФК, які було відібрано на матеріалі лексикографічних джерел, перевищує кількість ФО-вербалізаторів цих концептів, які зустрічаються у німецькомовних текстах мас-медіа.

Отримані результати порівняння структури НМФК, вербалізованої ФО лексикографічних джерел (1) та німецькомовних текстів мас-медіа (2) зведено в таблиці:

Таблиця 1. Порівняння структури НМФК на мовному (лексикографічні джерела) та мовленнєвому (мас-медійні тексти) рівнях

НМФК	НМФК 1, ФО-вербалізатори	НМФК 2, ФО-вербалізатори	Частка, %
ORDNUNG	121	98	81
PÜNKTLICHKEIT	152	92	61
FLEIß	176	140	80
SPARSAMKEIT	88	59	67
OBRIGKEITSDENKEN	398	333	84

Представленими залишаються всі виокремлені нами раніше метафоричні моделі. Структура НМФК ORDNUNG, OBRIGKEITSDENKEN, PÜNKTLICHKEIT суттєво не відрізняється від фреймової структури, яка представлена в лексикографічних джерелах.

Ставлення німців до необхідності заощаджувати вже довгий час залишається незмінним. Проте в німецькомовних мас-медіа наявне порівняння економності з жадібністю. З огляду на німецький менталітет розрізняють різні види жадібності, як то "користолюбство" та "скнарість": *Habsüchtig oder Knausrig? Es gibt verschiedene Arten von Geiz: Der "habsüchtige Geiz" und der "karge Geiz". Letzterer wird auch Knickerei oder Knauserei genannt und ist eine Verengung seines eigenen Genusses unter das Maß des wahren Bedürfnisses. Der "habsüchtige Geiz" dagegen schädigt andere. Der "karge Geiz" schädigt den Geizigen selbst* (Focus, 2012). Ідея цінності грошей та отримання тим самим особливого статусу також підкреслюється в німецькомовних мас-медійних текстах: *Macht Geld sexy? Na klar! Warum haben denn so viele alte Säcke eine junge Frau?* (Focus, 2012). В текстах німецьких мас-медіа ФО позначають: методи економії (грошей, часу, зусиль); дії або заходи людини чи держави з метою економії; осіб, які заощаджують; ситуації банкрутства, нестачі грошей, заборгованості; ситуації стабільності, фінансової забезпеченості.

Сформована у німців позитивна оцінка, пов'язана з ціннісною ідеалізацією працьовитості людини, оскільки в німецькому соціокультурному суспільстві схвалюється любов до праці та професіоналізм, які зумовлюють розкутість, свободу й відточеність, автоматизм всіх дій, що відбиває вищий ступінь майстерності людини, напр.: *Er galt als Meister seines Faches. Und er achtete sorgsam auf sein Handwerkszeug. Abends schliff er die langen Klingen seiner Fleischermesser, polierte den Stahl. Oft lagen die Messer in Reihe auf dem Küchentisch*

(Bild, 2006). Праця і професіоналізм для німців являють собою цінності, які лежать в основі розвитку й благополуччя їх соціуму.

Таким чином, осмислення концептуальної інформації сучасними носіями мови відбувається через оцінку таких рис ментальності як старанність, пунктуальність, смиренність, економність, порядок та атрибуцію їм певних функцій. Ця інформація дає можливість відтворити етноспецифічні риси німецької ментальності.

ВИСНОВКИ

Дослідження з позицій лінгвокогнітології та лінгвоконцептології дозволило виявити структурні, семантичні, лінгвокогнітивні особливості вербальної репрезентації НМФК *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* у сучасній німецькій мові.

Фразеологічний концепт як оперативна одиниця мислення є складно-структурованим динамічним утворенням, фрагментом етнокультурного знання про оточуючий світ, формується в індивідуальній та колективній свідомості на основі здійснення різних видів діяльності та набуває вербального втілення за допомогою ФО.

З точки зору специфіки німецької картини світу, заслуговують на увагу ті культурні концепти, які традиційно пов'язані з образом німця в очах інших народів, а саме: *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *SPARSAMKEIT*, *OBRIGKEITSDENKEN*. Ці базові концепти є національно-маркованими, оскільки окреслюють особливості етнічного менталітету. Ці п'ять базових національно-маркованих концептів німецької лінгвокультурної спільноти мають безпосереднє відношення до мотиваційного рівня представника німецької лінгвокультурної спільноти. Вони відображають орієнтир на певний ідеал, норму, шаблон і, на принципи, що визначають культурні сценарії поведінки людини в соціумі. В них закладено кодекс життєвих настанов людини, що упорядковують її вчинки та дії.

Для німецької культури одним із ключових є концепт *ORDNUNG* (ПОРЯДОК), який займає особливе місце в німецькій культурі, охоплює різнобічні сфери життя суспільства та розуміється як впорядкований спосіб життя, дотримання певних правил та установ. Концептуальна структура, яка становить підґрунтя семантичної структури аналізованих ФО, є представленою предметно-акціональним фреймом [ХТОСЬ/ЩОСЬ (агенс/каузатор) робить ЩОСЬ (пацієнс/результат) ТАКЕ (квалітативна схема) ТАК (схема способу буття)]. Аналіз словникових дефініцій лексеми *Ordnung* дозволяє виділити наступні основні змістовні ознаки концепту: *durch Ordnen hergestellter Zustand*, *das Geordnetsein*, *ordentlicher, übersichtlicher Zustand*; *geordnete Lebensweise*. За даними лексикографічних джерел складовими концепту *ORDNUNG* є: стан порядку, в якому щось знаходиться; впорядкований спосіб життя; врегульоване державним чином (законами, постановами) суспільне життя; закон; спосіб

регулювання, впорядкування, наведення порядку; стан здоров'я, правильного функціонування; стан задоволення або згоди; дотримання дисципліни, виконання своїх обов'язків. Фактично оцінна складова концепту *ORDNUNG* є колективним підсвідомим, що формується за участю соціодискурсивного фактора. Через знаковий код мови вона входить до мовної свідомості, від чого стає глибоко інтеріоризованим валоративом кожного члена лінгвокультурного колективу і нерідко набуває символічних рис. У межах цієї роботи видається доцільним говорити про такі позитивні конотації *ORDNUNG* як релігійна, космічна організація світу, напр.: *die Chemie stimmt* – панує гармонія, всі знаходять спільну мову один з одним; *das / es wird sich (alles) finden* – це (все) буде в порядку, *leben und leben lassen* – жити так, як вважаєш за потрібне, і поважати життя інших.

Концепт *PÜNKTLICHKEIT* спирається на дві основні форми своєї реалізації – іменник *die Pünktlichkeit* і прислівник *pünktlich*. НМФК *PÜNKTLICHKEIT* моделюється предметно-акціональним фреймом: [ХТОСЬ / ЩОСЬ (агенс/каузатор) ТАКИЙ (квалітативна схема) робить ЩОСЬ (пацієнс/результат) ТАК (схема способу буття)]. В результаті аналізу ФО німецької мови було встановлено, що *PÜNKTLICHKEIT* вербалізується в німецькій мові в 4 основних групах лексики: лексика, яка позначає час, думки, міркування, вчинки та справи, швидкість виконання. Порушення ПУНКТУАЛЬНОСТІ / *PÜNKTLICHKEIT* в німецькій культурі асоціюється зі зневажанням часу з будь-яких причин, запізненням, тривалим очікуванням, поспіхом.

Лексикографічне тлумачення НМК *FLEIß* опирається на три смислових прошарки: інтенсивність праці, працелюбність, зусилля. Аналіз лексикографічних джерел дозволяє виділити корпус ФО, які доповнюють засоби вербалізації концепту "працьовитість", а саме: фізична праця, сумлінне виконання своїх обов'язків, необхідність багато та старанно працювати, позитивне ставлення до праці. На основі виділених універсальних дефінітивних ознак концепту *FLEIß*, які дають прототипові уявлення про цю рису характеру людини, представляємо фреймову структуру даного концепту. Вершинним вузлом його предметного фрейму є старанність / працююча людина. Посесивний фрейм ЩОСЬ (старанність) / ХТОСЬ (старанна людина) (володар) має ЩОСЬ / КОГОСЬ (приналежне) може бути представлений такими пропозиціями (посесивними схемами): ціле // частка (партитивна схема), контейнер // вміст (інклюзивна схема), власник // власність (схема власності). Ідентифікаційний фрейм НМФК *FLEIß* може бути представлений схемою класифікації та схемою характеристики. Найбільше в кількісному плані представлений акціональний фрейм НМФК *FLEIß* (75 ФО).

Концепт *SPARSAMKEIT* є вагомою ціннісною категорією німецького менталітету, яка ілюструє пріоритет розуму, раціональності та доцільності. Він онтологізується в різних сферах діяльності людини. Протягом століть німецька

економність довела свою доцільність та ефективність. Вона й сьогодні визначає життєвий світ працелюбної людини, а тому продовжує бути одним з визначальних національно-маркованих концептів німецької лінгвокультури. В когнітивно-дискурсивній ситуації SPARSAMKEIT зазвичай актуалізується через предметно-центричний фрейм зі слотами ХТОСЬ (суб'єкт економії), ЩОСЬ (об'єкт економії), ЯК (засіб економії), НАВІЩО (мета економії). Аналіз фреймової структури НМФК SPARSAMKEIT та фразеологічного фонду сучасної німецької мови дає змогу виокремити такі схеми буття / існування такої якості людини як економність: раціональність / *rationelle Verwendung*, розсудливість / *Nüchternheit*; бережливість / *Wirtschaftlichkeit*; скупість / *Knauserie*, скарєдність / *Kargheit*; ретельність, точність / *Genauigkeit*; обмеженість / *Knappheit*; простота, скромність / *Schlichtheit*; суворість без прикрас / *Schmucklosigkeit*.

НМФК OBRIGKEITSDENKEN займає особливе місце в німецькій культурі, ототожнюється в свідомості носіїв мови передусім з повагою до влади. В результаті проведеного аналізу було встановлено, що OBRIGKEITSDENKEN проявляється у 8 основних тематичних групах ФО: ФО, що позначають смиренність, покору, пасивність / примус, марність / даремність, поступливість / другорядність, сприйняття чогось / когось як таким, що є / існує, як даність; зміна власної думки / нестійкість переконань; слабкість людини. На основі виділених універсальних ознак поняттєвої складової концепту OBRIGKEITSDENKEN, які дають прототипові уявлення про цю рису характеру людини, представляємо фреймову структуру даного концепту: 5 основних фреймів: предметний, ідентифікаційний, посесивний, компаративний та акціональний фрейми.

Таким чином, досліджені в семантико-когнітивному аспекті НМФК ORDNUNG, PÜNKTlichkeit, FLEIß, OBRIGKEITSDENKEN, SPARSAMKEIT є когнітивними конструктами. В прагматичному аспекті ці концепти є набором аксіологічних стратегій реалізації стереотипних образів, оцінка яких в мас-медійному тексті варіює від негативної до позитивної.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні пошуків мовних засобів об'єктивізації інших національно-маркованих концептів та стереотипів німецької лінгвокультури та встановлення концептуальних зв'язків між ними.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Хант Г. О. "Лінгвокультурологічні особливості фразеологізмів сучасної німецької мови" / Г. О. Хант // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – Вип. 48. – С. 221–224.

2. Хант Г. О. "Поняттєва складова концепту ПОРЯДОК / ORDNUNG" / Г. О. Хант // Наукові записки. Серія "Філологічна": матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Міжкультурна комунікація : мова – культура – особистість"

(Острог, 22–23 квіт. 2010 р.). – Острог : Вид-во Нац. ун-ту "Острозька академія". – 2010. – Вип. 14. – С. 267–270.

3. Хант Г. О. "Поняттєва складова національно-маркованого концепту пунктуальність / *rünktlichkeit*" / Г. О. Хант // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк : Вид-во Волинського ун-ту, 2010. – Вип. 7. – С. 224–226.

4. Хант Г. А. "Концептуальные доминанты немецкой лингвокультуры (на материале фразеологизмов современного немецкого языка)" / Г. А. Хант // Современные проблемы лингвистики и лингводидактики: концепции и перспективы: материалы междунар. заоч. науч.-метод. конф. (Волгоград, 15 апреля 2011 г.) : в 3 ч. – Волгоград : ВолГУ, 2011. – Ч. 2. – С. 344–349.

5. Хант Г. О. "Вербалізація концепту SPARSAMKEIT на матеріалі німецькомовних мас-медійних текстів" / Г. О. Хант // "Творчий спадок А. О. Білецького в новітніх парадигмах наукового знання : до 100-річчя від дня народження" : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21 жовтня 2011 р.). – Київ : Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 383–387.

6. Денисенко Софія. "Фразеологічна картина світу як джерело етнокультурної інформації" / Денисенко Софія, Хант Галина // "Учені записки Таврійського університету імені В. Вернадського". Науковий журнал. Серія "Філологія. Соціальні комунікації". – Сімферополь : Вид-во ТНУ, 2012. – Т. 15 (64). – № 3 (2). – С. 188–192.

7. Денисенко С. Н. "Фразеологический концепт как аккумулятор этнокультурных ценностей" / Денисенко С. Н., Тараба І. І., Хант Г. О. // "Когнитивные факторы взаимодействия фразеологии со смежными дисциплинами" : сб. науч. тр. по итогам III Междунар. науч. конф. (Белгород, 19-21 марта 2013 года) / отв. ред. проф. Н. Ф. Алефиренко. – Белгород : ИД "Белгород" НИУ "БелГУ", 2013. – С. 400–413.

8. Khant Galyna Oleksandrivna. "Verbalisierung des Konzepts ORDNUNG auf Grund von deutschen Massenmedientexten" / Khant Galyna Oleksandrivna // Europäische Fachhochschule. European Applied Sciences. Wissenschaftliche Zeitschrift. – Stuttgart : ORT Publishing, 2013. – № 9-2. – S. 21–22.

9. Хант Г. О. "Вербалізація концепту ПРАЦЬОВИТІСТЬ як елементу німецької фразеологічної картини світу" / Г. О. Хант // Матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції "Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація" (Харків, 5–6 лютого 2010 р.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – С. 321–322.

10. Хант Г. "Вербалізація концепту OBRIGKEITSDENKEN на матеріалі німецькомовних мас-медійних текстів" / Галина Хант // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 21–22 жовтня 2010 р.). – Львів : ЛДУ БЖД, 2010. – С. 73.

АНОТАЦІЯ

Хант Г. О. Національно-марковані концепти у німецькій фразеологічній картині світу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України, Львів, 2014.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню структурно-семантичних, когнітивних та прагматико-функціональних характеристик національно-маркованих концептів у німецькій фразеологічній картині світу.

У роботі уточнено поняття національно-маркованого концепту та фразеологічної картини світу; визначено місце національно-маркованих концептів *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* у німецькій фразеологічній картині світу. Встановлено структурні та семантичні особливості ФО-вербалізаторів концептів, що досліджуються, та репрезентовано їх структуру у вигляді фреймової моделі. Визначено етнокультурну та аксіологічну значущість концептів, що досліджуються, на матеріалі німецькомовних мас-медійних текстів.

Ключові слова: фразеологічна картина світу, фразеологічна одиниця, національно-маркований фразеологічний концепт, складова концепту, фреймова модель, мас-медійний текст.

АННОТАЦИЯ

Хант Г. А. Национально-маркированные концепты в немецкой фразеологической картине мира. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франка МОН, Львов, 2014.

Диссертация посвящена исследованию структурно-семантических, когнитивных и прагматико-функциональных характеристик национально-маркированных концептов в немецкой фразеологической картине мира.

В работе уточняются понятия национально-маркированного концепта и фразеологической картины мира; определяется место национально-маркированных концептов *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* в немецкой фразеологической картине мира. Представлены структурные и семантические особенности ФЕ-вербалізаторов исследуемых концептов, их структура в виде фреймовой модели. На материале немецкоязычных масс-медийных текстов определена этнокультурная и аксиологическая значимость исследуемых концептов.

Ключевые слова: фразеологическая картина мира, фразеологическая единица, национально-маркированный фразеологический концепт, составляющая концепта, фреймовая структура, масс-медийный текст.

ABSTRACT**Khant G.O. Nationally-marked concepts in German phraseological world image. – Manuscript.**

Thesis for a Candidate's Degree in Philology, Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Ivan Franko Lviv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2014.

The following thesis is dedicated to the study of structural, semantic, cognitive and functionally pragmatic characteristics of nationally-marked concepts in the German phraseological world image. It represents a linguoculturological peculiarity study of reality conceptualization represented by key lexico-phraseological units, which are nationally marked due to the formation of corresponding conceptual world models in the mentality of German speakers. The work aims at revealing and describing major concepts as to their value for the Germans.

The conceptualization is regarded as one of the main processes of human world cognition that consists in comprehension and interpretation of information obtained from all possible channels and leads to the formation of certain ideas about the reality in the form of concepts. As there is no direct way to the conceptualization investigation, language as a means of conceptual knowledge verbalization becomes the only possible source of its peculiarity study.

The thesis refines the definition of a nationally-marked concept and phraseological world image as well as determines the value of the nationally-marked concepts *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT* in the German phraseological world image. As the investigation is based on the linguoculturological approach to the language studies the author shares a linguoculturological interpretation of concept as a unit of individual as well as collective mentality that accumulates people's knowledge about a certain world phenomenon of reality and is represented by language means.

Lexicographic and text source analysis helped to point out, define and describe the structure of the German basic phraseological concepts *ORDNUNG*, *PÜNKTLICHKEIT*, *FLEIß*, *OBRIGKEITSDENKEN*, *SPARSAMKEIT*. The thesis distinguishes structural and semantic characteristics of the naming units of the concepts under analysis. Moreover, the thesis includes the structure and the semantic characteristics of the aforementioned units, presented as a frame-based model. It stresses the ethnocultural and axiological value of the concepts.

Key words: phraseological world image, phraseological unit, nationally-marked concept, concept's component, text of mass media.